

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Ο Νίκος Δήμου συγκαταλέγεται στους πιο γνωστούς σύγχρονους λογοτέχνες και ποιητές. Το έργο του — που απλώνεται σε πάρα πολλούς τομείς των γραμμάτων — αγγίζει ένα πλατύ κοινό που εκτιμά τις ιδέες, τις απόψεις και τη δύναμη του λόγου του. Άτομο με εξαιρετικές ευαισθησίες και λατρεία προς τη φύση, έχει μια ιδιαίτερη αγάπη προς τα ζώα. Είναι ο άνθρωπος που έδωσε συνέντευξη στο Spiegel, το Νοέμβριο του '77 — τη μεγαλύτερη συνέντευξη που έδωσε ποτέ Έλληνας (7 σελίδες) — και φωτογραφήθηκε κρατώντας αγκαλιά τη γάτα του.

Το «Βιβλίο των Γάτων» είναι το μοναδικό ελληνικό βιβλίο που έχει σαν αντικείμενο αποκλειστικά τα ζώα. Με αφορμή αυτό το έργο του — που σε τελική ανάλυση, βέβαια, έχει να κάνει πολύ και με τους ανθρώπους — συζητήσαμε μαζί του, ενώ η Σινταρέλα και το Γατοτάκι μας κρατούσαν συντροφιά.

Αίσθηση Σταθερότητας

Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των ζώων στην κοινωνία των ανθρώπων και τι είναι εκείνο που σας κάνει να τα αγαπάτε τόσο;

«Πιστεύω πως η αγάπη για τα ζώα είναι κάτι πολύ περισσότερο από ένα κοινωνικό φαινόμενο.

Εκείνο που με συγκινεί σ' αυτά είναι το ότι δεν αλλοζούν, δεν «προσεύχονται» με την έννοια που «προσεύχονται» οι άνθρωποι. Δηλαδή ένας άνθρωπος που έζησε πριν από 3000 χρόνια διαφέρει από μας σε πάρα πολλά σημεία. Αν παίρναμε έναν άνθρωπο σημερινό και τον ρίχναμε στην αρχαία Βαβυλώνα ή Σουμερία δεν ξέρω αν θα τα 'βγαζε πέρα. Αν παίρναμε όμως γάτες και τις ρίχναμε στη αρχαία Βαβυλώνα σίγουρα δε θα είχαν κανένα πρόβλημα. Αυτό μπορεί να θεωρηθεί στασιμότητα και να πει ο άλλος «μα τι λέτε; το καλό στον

Αν δεν αγαπάς τα ζώα, δεν μπορείς να αγαπήσεις κανέναν...

Τα ζώα δε σε προδίδουν ποτέ... Η σχέση μαζί τους δεν έχει να κάνει με συναλληγές, ιδιοτέλειες, υστεροβουλιές κι ωφελιμισμούς, που είναι χαρακτηριστικά των ανθρώπινων σχέσεων...

Συνέντευξη στη ΛΥΔΙΑ ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ

άνθρωπο είναι ότι προσδεύει». Σύμφωνα, αλλά για μένα είναι συγκλονιστικό το γεγονός ότι το ζώο, εδώ και χιλιάδες χρόνια, έχει τις ίδιες αντιδράσεις και κάνει τα ίδια πράγματα στη σχέση του με τον άνθρωπο, τη φύση, τα πράγματα... Η γάτα τρώει το ποντίκι, ο σκύλος κυνηγάει τη γάτα... κι έτσι πάντα γνώτανε... Ουδείς Ντε Κουεγιάρ θα μεσολαβήσει ποτέ για να εξομαλύνει τις διαφορές τους. Αυτό το πράγμα είναι για μένα ένα στοιχείο συνέχειας και ενότητας. Μου δίνει μια αίσθηση σταθερότητας και με καθησυχάζει με τη σκέψη ότι ο κόσμος παραμένει στις βασικές του συντεταγμένες. Αυτή είναι, θα έλεγα — χρησιμοποιώντας ένα φιλοσοφικό όρο — η οντολογική παρουσία των ζώων. Άλλωστε η λέξη «σταθερότητα» είναι για μένα αυτή που καθορίζει τη σχέση ανθρώπου - ζώου. Είναι μια σχέση που δεν έχει να κάνει με συναλλαγές, ιδιοτέλειες, υστεροβουλίες και ωφελισμούς που χαρακτηρίζουν τις ανθρώπινες σχέσεις.

Το ζώο δε σε προδίδει ποτέ. Μπορεί, αν το ενοχλήσεις, να σου κάνει μούτρα για λίγο, αλλά σίγουρα θα επανέλθει. Δεν υπάρχουν διαζύγια μεταξύ ανθρώπων και ζώων, ενώ υπάρχουν πάρα πολλά μεταξύ ανθρώπων. Είχα πολλούς φίλους με τους οποίους κάποια στιγμή χωρίσαμε, τσακώθηκαμε, αδιαφορήσαμε ο ένας για τον άλλο ή νιώσαμε προδομένοι. Όμως κανένα ζώο δε με πρόδωσε, με κανένα ζώο δεν τσακώθηκα, με κανένα ζώο δε χώρισα. Μόνο ο θάνατος τα απομάκρυνε από μένα. Αυτή η έννοια της σταθερότητας, το γεγονός ότι ξέρω τι γίνεται στη σχέση μου με αυτά, είναι κάτι που μου δίνει μια αίσθηση παρηγοριάς, γιατί... η ζωή είναι δυσβάσταχτη».

Πολλές - πολλές γάτες

Μιλήστε μας για τα ζώα που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη ζωή σας.

«Τα ζώα που έζησαν κοντά μου εί-

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

χαν από μόνα τους πάρα πολύ συγκεκριμένους ρόλους και το καθένα είχε το δικό του τρόπο ζωής. Ο Μούφης — ως πούμε — ήταν σοβαρός και κλεισμένος στον εαυτό του. Ήταν ο γάτος, που με δίδαξε στωικότητα και καρτερία. Όταν πηγαίνω στον οδοντογιατρό, έχω στο νου μου την εικόνα του Μούφης όταν έπρεπε να υποστεί τον κτηνίατρο. Δεν παραπονιόταν ποτέ και καθόταν εκεί σα να έλεγε «κάντε λοιπόν ότι έχετε να κάνετε». Η υπερηφάνεια και η αξιοπρέπεια ήταν επίσης βασικά χαρακτηριστικά του. Δε ζητιάνευε ποτέ. Αν του έδινες να φάει, έχει καλώς, αν όχι, ήταν ικανός να πεθάνει από την πείνα παρά να ζητήσει φαγητό.

Το Νίνι ήταν η προσωποποίηση της τρυφερότητας και της αγάπης. Η γάτα που πραγματικά με νοιαζόταν. Όταν ήμουν στενοχωρημένος ή άρρωστος ερχόταν, καθόταν δίπλα μου και με κοίταζε με τέτοια προσήλωση, που καταλάβαινες ότι ήθελε να κάνει κάτι για μένα.

Η Σινταρέλα, η αδερφή του, είναι εντελώς αλλιώτικη. Τελικά πιστεύω ότι κάθε ζώο έχει εντελώς δικό του χαρακτήρα, δική του προσωπικότητα. Κοντά μου έζησαν γάτες παιχνιδιάρικες, αβώες, πονηρές, ήσυχες, σκανταλιάρες, ακόμα και ...φεύτρες».

Ψέγρες:

«Ναι! Μου «έλεγαν» φέματα! Βουτάγανε κάτι και φεύγανε. Εγώ το έφαχνα, έλεγα «πού είναι αυτό;» και κείνες κοίταζαν αλλού, παριστάνοντας ότι δεν ξέρουν τίποτε.

Ένστικτο - Λογική

Θέλετε να πείτε ότι το ζώο δε λειτουργεί μόνο από ένστικτο, αλλά υπάρχει και κάποια λογική στις ενέργειές τους;

«Είναι γεγονός ότι δρουν από ένστικτο. Αλλά κι εμείς το ίδιο κάνουμε. Το πόσο επεμβαίνει η λογική στις πράξεις μας είναι συζητήσιμο. Θα 'λεγα πως η λογική μας μάλλον υπηρετεί το ένστικτο παρά το κατευθύνει».

«Ερχεται εκ των υστέρων για να δικαιολογήσει αυτά που το άτομο από ένστικτο οδηγήθηκε να πράξει. Και εφευρίσκουμε μετά πολλές ωραίες φράσεις για να αιτιολογήσουμε τις ενέργειές μας, ενώ απλά θέλαμε, είχαμε την τάση να τις κάνουμε».

Κανείς δεν ξέρει πώς σκέφτεται το ζώο. Δεν μπορώ να μπω στο μυαλό του. Αυτό όμως που μπορώ να πω με βεβαιότητα είναι ότι ναι μεν κινείται από το ένστικτο, αλλά υπάρχουν και παράγοντες — προφανώς γενετικής φύσεως ή περιβαλλοντικοί — που τροποποιούν τη μορφή με την οποία εκδηλώνεται το ένστικτο αυτό. Οι ίδιοι αυτοί παράγοντες διαφοροποιούν και τον τρόπο αντίδρασης των ζώων στη δική μας συμπεριφορά. Αν πρέπει να δώσω — για παράδειγμα, — ένα χάπι στη Σινταρέλα επί δύο μέρες δε μου μιλάει. Με βλέπει και κρύβεται. Αν το έδινα στον αδελφό της, το Γαταί-Γαταί, εκείνη την ώρα δυσσασχετούσε και μετά από ένα λεπτό το ξεχνούσε κι ερχόταν κοντά μου γουργουρίζοντας. Δεν είχε κανενός είδους μνησικακία.

Είναι φανερό, λοιπόν, πόσο μπορούν να διαφέρουν οι χαρακτήρες των ζώων. Αυτό είναι κάτι που δεν το ξέρουν όσοι δεν έχουν ζήσει κοντά σε ζώα. Τα θεωρούν πράγματα — ίσως — ένα είδος μηχανήματος κατά την παλιά Καρτεσιανή άποψη, ότι το ζώο δεν έχει ψυχή, άρα είναι μηχανήμα, κι όπως όλα τα μηχανήματα, συμπεριφέρονται κι αυτά κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο».

Χαρακτήρες γάτων και ανθρώπων

Στο «βιβλίο των Γάτων» παρουσιάζονται διάφοροι χαρακτήρες...

«Στο "Βιβλίο των Γάτων" οι γάτοι δεν προσωποποιούνται - αυτό είναι κάτι που απεχθάνομαι. Παραμένουν γάτοι, με γατίσια προσωπικότητα και συμπεριφορά. Υπήρξαν όπως ακριβώς τους παρουσιάζω και τα πράγματα που λέω συνέβησαν πραγματικά. Αυτό όμως που εκδηλώνεται από

τις κινήσεις, τις πράξεις και τον τρόπο ζωής των γάτων είναι κάτι που έχει να κάνει και με τους ανθρώπους. Παράδειγμα: "ο Εγκληματίας", που τον είπαμε έτσι γιατί είχε όψη αγριωπή και τα έβαζε με το Μούφη, που ήταν τότε μικρός κι άμθος. Μεγαλώνοντας ο Μούφης άρχισε να νικάει και έδιωξε μακριά τον Εγκληματία. Όταν τον είδα, μετά από καιρό, με το πόδι του φαγωμένο και το μάτι του βγαλμένο, σκέφτηκα πόσο τραγική ήταν η ζωή του. Βρέθηκε να πολεμάει μόνο και μόνο επειδή κάποιος τον «κούρντισε» να το κάνει. Κάπως έτσι δε συμβαίνει και με όλους εμάς; Μισοφόροι της φύσης είμαστε. Αυτό που μας κάνει να πολεμάμε ο ένας τον άλλον είναι επιταγές που υπάρχουν μέσα μας. Δεν ξέρουμε σε τι χρησιμεύουν και μας διαφεύγει τι ακριβώς είναι εκείνο που μας κινεί.

Δεν μπορεί να 'ναι μόνο η διαιώνιση του είδους...

Στο "Βιβλίο των Γάτων" υπάρχει επίσης ο Νταγιάν. Ο γάτος που φύναζε για να του ανοίξουμε να μπει στο σπίτι και μόλις έμπαινε μέσα πάθαινε άγχος κι έβγαине έξω. Και αμέσως μετά έκανε στροφή κι έκλαιγε μπροστά στο τζάμι για να του ανοίξουμε. Και ξανά, αμέσως, ήθελε να βγει έξω...

Το ποίημα αυτό το χρησιμοποίησε ένας καθηγητής της ψυχιατρικής στο Πανεπιστήμιο για να εξηγήσει στους φοιτητές το πρόβλημα του εμψυμικού ανθρώπου. Του ανθρώπου που θέλει συγχρόνως δύο πράγματα και μην μπορώντας να κάνει επιλογή ονόμασα σ' αυτά παθαίνει άγχος».

Διαφορές

Ο Ραϊδης — που τον αγαπάτε πολύ — λέει: «Όσες συνουστρήσεις

Ο Νίκος Δήμου με την γατούλα του σγαλιό, την ώρα που δίνει συνέντευξη

τα ζώα, τόσον μάλλον πείθονται ότι δεν υπάρχει μεταξύ αυτών και των ανθρώπων καμία διαφορά, ως ηθέλησαν ποροδοξολόγοι τινές να ισχυρισθώσιν, αλλά μόνον ότι τα πράγματα, κατά τα οποία διαφέρουν από τα ζώα, δεν αποδεικνύουν όλα την ανθρώπινη υπεροχή...».

«Αυτό, βέβαια, ο Ροϊδης το λέει σαρκαστικά, αλλά εγώ προσυπογράφω εκείνη την ωραιότατη φράση του: "Είμαι, πιστεύω, ο μόνος άνθρωπος, όστις, αν τον ανάμαζαν ζώον, δεν θα εθεώρει τούτο ως προσβολήν".

Όσο αφορά τη διαφορά ανθρώπου - ζώου, θα έλεγα ότι έγκειται στην ικανότητα του ανθρώπου να ανεβαίνει σ' ένα μετά - επίπεδο. Να βγαίνει έξω από τον εαυτό του, να τον παρατηρεί και να σχολιάζει. Τα ζώα δεν ξέρουμε αν έχουν αυτή την ικανότητα. Μπορεί κάποτε ν' ανακαλύψουμε

ότι την έχουν. Ποιος ξέρει; Η βασική συμπεριφορά όμως του εξελιγμένου ζωντανού όντος — τονίζω τη λέξη εξελιγμένου γιατί βέβαια δεν αναφέρονται σε πρωτόζωα, αμοιβάδες κλπ. — είναι όμοια με την ανθρώπινη. Έχουμε, άνθρωποι και ζώα, τις ίδιες παράμετρους: ζωή, θάνατος, διαίωσις, παιχνίδι. Τίποτε δεν είναι πιο σημαντικό από αυτά — την τροφή, το θάνατο, τον έρωτα. Κι αλίμονο σ' αυτόν που έχει διασπαρθεί τόσο και ζει παραμερίζοντας τον έρωτα, για παράδειγμα, ασχολούμενος μόνο με τη φιλοσοφία. Ισχύει πάντα η ρήση των Ρωμαίων: Primum vivere deinde philosophare. (πρώτα να ζεις και μετά να φιλοσοφείς).

Ανθρώπος - Ζώα

Πιστεύετε πως η συνύπαρξη με

ζώα μπορεί να επηρεάσει τις αντιδράσεις και γενικά το χαρακτήρα ενός ανθρώπου;

Θα σας διηγηθώ μια προσωπική μου εμπειρία. Όταν πέθανε το Γατοί - Γατοί είχα πάθει κατάθλιψη με όλα τα κλινικά συμπτώματα. Δεν έτρωγα και δεν είχα διάθεση για τίποτε. Τότε συνέβη κάτι περίεργο. Αρκετούς μήνες πριν μια γατούλα κυκλοφορούσε γύρω από το σπίτι κι εμείς την ταίζαμε χωρίς να μένει μαζί μας. Τον τελευταίο καιρό είχαμε δει ότι ήταν έγκυος και κατά το Νοέμβριο γέννησε κάπου κρυφά. Δεν ξέραμε πού είχε τα μικρά της, αλλά η ύπαρξή τους ήταν φανερή από το γεγονός ότι η ίδια έτρωγε για δύο και πολλές φορές έπαιρνε φαγητό στο στόμα της. Το βράδυ της 7ης Ιανουαρίου, λίγες μέρες μετά το θάνατο του Γατοί - Γατοί, έρχεται στην πόρτα μας με τρία γατάκια. Τα αφήνει, φεύγει και ξανάρχεται με άλλα τρία. Τα 'φερε και μας τα εμπιστεύτηκε.

Η πρώτη μου σκέψη ήταν να τα φροντίσω μέχρι να βρω φιλικά σπίτια να τα δώσω. Δεν ήθελα άλλες συναισθηματικές εμπλοκές, όπως αυτή με το Γατοί - Γατοί που τόσο είχε επιδράσει στη ζωή μου. Όμως μ' αυτό το γατάκι που βλέπετε συνέβη κάτι παράξενο. Ενώ τ' αδέρφια του ήταν μισοάγρια, έτρωγαν κι έφευγαν, αυτό δεν πήγαινε ούτε στη μάνα του ούτε σ' αδέρφια του. Έμενε συνεχώς κοντά μου. Και δεν το 'κανε έχοντας υλικούς, ωφελμιστικούς σκοπούς, γιατί δεν έτρωγε από μένα, βύζαινε ακόμα από τη μάνα του. Αυτή η προσήλωση με συγκίνησε κι αποφόισα να το κρατήσω. Το γατί αυτό, που μήκε έτσι στη ζωή μου, έδωξε τη μαυρίλα που είχε φέρει ο θάνατος του Γατοί - Γατοί. Ήταν κάτι σαν την ελπίδα που γεννιέται ξαφνικά, εκεί που όλα τα νομίζεις χαμένα. Ένα αίσθημα, θα 'λεγα, αναγέννησης και συνέχειας της ζωής, της ύπαρξης...

Πέρα όμως απ' αυτή τη δική μου εμπειρία, είναι γνωστό πως τα ζώα χρησιμοποιούνται στην ψυχιατρική. Άνθρωποι με ψυχολογικά προβλή-

ματα ένιωσαν πολύ καλύτερα όταν ασχολήθηκαν με κάποιο ζώο. Έρευνες σε ομάδες ασθενών απέδειξαν πως η ψυχοθεραπεία με ζώα είχε πολύ καλύτερα αποτελέσματα από ό,τι άλλες μέθοδοι.

Στις φυλακές επίσης η συμπεριφορά των κρατουμένων αλλάζει όταν έχουν να φροντίσουν κάποιο ζώο. Η ευθύνη για τη ζωή του τους κάνει εντελώς άλλους ανθρώπους κι ανάμεσα τους αναπτύσσονται συναισθήματα στοργής κι αγάπης που απαλούν την μοναξιά και την απομόνωσή τους.

Αλλά κι άνθρωποι μόνι, απελπισμένοι, χωρίς ενδιαφέροντα, νιώθουν ξαφνικά να γεμίζει η ζωή τους με την ύπαρξη ενός μικρού ζώου. Τα παιδιά που έχουν κοντά τους ένα ζωάκι αναπτύσσουν το συναισθηματικό υπευθυνότητας.

Θέμα... μόδας

Υπάρχει η άποψη ότι η ύπαρξη ζώων - συντρόφων είναι ουσιαστική ευημερία...

«Θα 'λεγα ότι πολλές φορές είναι, και μάλιστα έχω δει γελοίες περιπτώσεις. Ορισμένοι το θεωρούν θέμα μόδας. Πιστεύουν ότι πρέπει να 'χουν κάποιο ζωάκι, και μάλιστα μιας ορισμένης ράτσας που είναι της μόδας — το 'χω ακούσει κι αυτό, ενώ άλλες ράτσες θεωρούνται ξεπερασμένες διότι όλα πλέον έχουν από αυτές. Είναι οι άνθρωποι που με την ίδια λογική αγοράζουν ένα έργο του Καρρά επειδή είναι της μόδας, ενώ δε βάζουν στα σπίτια τους πίνακες του Φασσιανού, γιατί όλα τα σπίτια γέμισαν Φασσιανό. Οι άνθρωποι αυτοί, που κακομεταχειρίζονται την Τέχνη και τη θεωρούν σαν ένα μέσο που τους βοηθάει να επιδεικνύουν τα χρήματά τους, με τον ίδιο τρόπο κακομεταχειρίζονται και τα ζώα. Ξέρω κάποια κυρία που αγόρασε ένα σφγανικό σκυλι, διότι έμαθε ότι αυτό ήταν το ακριβότερο. Άλλες πάλι έχουν ένα σκυλάκι και το πηγαίνουν βόλτα στην Πλατεία Κολωννακίου για να ακούσουν σχόλια του τύπου «τι

στο μεγάλο Γερμανικό περιοδικό «Σπίγκελ»

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

χαριτωμένο το σκυλάκι σας». Αυτές οι ίδιες δε είναι γνωτό πως δεν έχουν καμιά σχέση με το ζώο. Ξέρω και δύο περιπτώσεις που οι κυρίες αποφάσισαν να «κοιμίσουν» τα σκυλιά τους γιατί τα βαρέθηκαν και γιατί ξαφνικά κατάλαβαν ότι είχαν υποχρεώσεις απέναντί τους κι ότι έπρεπε να αφιερώνουν χρόνο σ' αυτά».

Ζωόφιλοι;

«Η αγάπη προς τα ζώα πιστεύω πως δε συνδέεται με τη χρησιμοθηρική σχέση μαζί τους. Θέλω να πω, ο άνθρωπος που παίρνει μια γάτα για να τρώει τα παντζίκια δε σημαίνει ότι την αγαπάει. Απλώς τη χρησιμοποιεί αντί για φάκα και βέβαια δεν ξέρω κανέναν που ν' αγαπάει τη φάκα του.

Δεν είναι ζωόφιλοι όλοι όσοι έχουν αυτή την προσωνυμία. Ορισμένοι έχουν μια αρρωστημένη σχέση με τα ζώα και πολλές φορές αληθεύει αυτό που λέει ο λαός: «Αυτή η γυναίκα έχει σκυλί, επειδή δεν έχει παιδί». Είναι λάθος το ζώο να υποκαθιστά μια ελλείπουσα ανθρώπινη σχέση. Στην περίπτωση του μοναχικού συνταξιούχου, που δεν έχει ανθρώπους γύρω του, το καταλαβαίνω να ρίξει όλη του την αγάπη στο ζώο από έλλειψη δυνατότητας ανθρώπινων σχέσεων. Αν όμως κάποιος έχει δυνατότητα επιλογής των σχέσεών του και παρ' όλα αυτά στρέφεται με μονομανία στο ζώο του, τότε εκεί κάτι περίεργο συμβαίνει. Μοιάζει με τη σχέση της μητέρας με το παιδί της, όταν γίνεται υπερβολική — στις γνωστές περιπτώσεις όπου τα αφήνει όλα γύρω της και πνίγει το παιδί υπερπροστατεύοντάς το και δημιουργώντας του ψυχολογικά προβλήματα».

Ελευθερία και σεβασμός

«Το ζώο πρέπει να έχει μια ελευθερία. Δεν μπορείς να επέμβεις στη ζωή του περισσότερο από όσο επιτρέπεται, γιατί μετά το ευνοηζεις, το πνίγεις, το σκοτώνεις. Η υγιής σχέση είναι σχέση αμοιβαίας ελευθερίας και σεβασμού στην προσωπικότητα του ζώου και τις ανάγκες του».

Μιλήστε για «μη επέμβαση στη ζωή των ζώων» για το θέμα «στείρωση των ζώων» όμως τι έχετε να πείτε;

«Έχω στείρωσει μέχρι στιγμής καμιά τριανταριά γάτες, εκτός από τις δικές μου, τις οποίες βέβαια άφησα πρώτα να γεννήσουν 3-4 φορές».

Η στείρωση είναι η λύση στο πρόβλημα των αδέσποτων ζώων. Θα μου πείτε, βέβαια, ότι είναι μια επέμβαση στη ζωή τους και το δέχομαι. Μπορεί να είναι αντίθετο με αυτό που είπα πιο πριν, αλλά από ένα σημείο και μετά πρέπει να είμαστε ρεαλιστές.

Μας αναγκάζει η κοινωνική πραγματικότητα. Αυτό που κάνουμε με τη στείρωση το κάνει και η φύση, στην ελεύθερη της μορφή, με τις δικές της παρεμβάσεις. Όταν η γάτα γεννάει 15-20 γατάκια το χρόνο, σε καθαρά φυσική κατάσταση, θα επιζήσουν 2-3. Τα υπόλοιπα θα φαγωθούν από σκύλους κι άγρια ζώα. Οπότε σωστό έχει προνοήσει η φύση να γεννιούν οι γάτες πολλά μικρά για να επιβιώνουν λίγα. Στα σπίτια μας όμως δημιουργείται πρόβλημα, γιατί μια γάτα μπορεί να γεννήσει 200 γατάκια σε όλη τη διάρκεια της ζωής της. Είναι αδύνατο να βρεις τόσα φιλικά σπίτια για να δώσεις τα μικρά.

Τι θα απογίνουν; Θα αναγκαστείς να τους κάνεις ευθανασία; Μα αυτό είναι ακόμα χειρότερο, γιατί τότε τα

σκοτώνεις. Αν τα αφήνεις, θα γίνουν αλητόγατοι, θα πεθάνουν με φρικτό τρόπο. Το πιο σωστό, λοιπόν, είναι να στερώνουμε τα ζώα, αφού, βέβαια, τα αφήσουμε να γεννήσουν 3-4 φορές για να επιτελέσουν τον προορισμό τους».

Όπου λοιπόν δεν παρεμβαίνει ο άνθρωπος, στο οικοσυστήματα υπάρχει πάντα μια ισορροπία...

«Ασφαλώς. Γι' αυτό είμαι εναντίον του κυνηγιού. Είναι καιρός να πάψει να ακούγεται η άποψη ότι το κυνήγι είναι σπορ. Είναι μια ασχολία

αγαπός τα ζώα, δεν αγαπός ούτε τους ανθρώπους, ούτε τη φύση. Αυτοί που φέρνουν την αντίρρηση "τάϊσε καλύτερα ένα φτωχό παιδάκι αντί για το σκυλί" σίγουρα δεν έχουν ταΐσει ποτέ τους κανένα παιδάκι. Όσο αφορά δε τις αρρωστημένες περιπτώσεις ανθρώπων που είναι επιθετικοί προς τα ζώα, είναι οι ίδιοι που θα μπορούσαν να βασανίσουν κι έναν άνθρωπο αν τους δινόταν η ευκαιρία».

Σχέση ισότιμη

As επανέλθουμε στο «Βιβλίο των Γάτων». Αγαπάτε όλα τα ζώα, γιατί όμως αυτή η ιδιαίτερη συμπόθεια προς τις γάτες;

«Αγαπώ όλα τα ζώα και ξέρω πως δεν έχουν μέσα τους καμιά κακία. Ακόμα και τα άγρια θηρία δεν επιτίθενται, παρά μόνο όταν βρεθούν σε περίπτωση κινδύνου ή σε κατάσταση έντονης ανάγκης αυτοσυντήρησης.

Εκείνο όμως που με ελκύει στις γάτες είναι η υπερηφάνεια και η ανεξαρτησία τους. Έχετε δει ποτέ γάτα σε ταίρκο; Αυτά τα χαρακτηριστικά τους κάνουν τη σχέση μου μαζί τους ισότιμη. Είναι ζώα που έχουν τη δική τους άποψη και τη δική τους ζωή. Αυτό είναι που μου αρέσει, όπως άλλωστε και στις σχέσεις μου με τους ανθρώπους. Δε μου αρέσουν οι δουλόφρονες και οι δουλικόι.

Το γεγονός ότι μπορώ να στέκομαι απέναντι στη γάτα κι εκείνη απέναντί μου, ξέροντας κι οι δύο ότι κανείς δεν υποδουλώνεται ή δεν υποτάσσεται στον άλλον, κάνει τη σχέση να βασίζεται στην ελεύθερη βούληση του καθενός. Και — εδώ που τα λέμε, αν κάποιος υποτάσσεται στο τέλος αυτός είμαι...εγώ».

Το «Βιβλίο των Γάτων»

Το «Βιβλίο των Γάτων», που είναι το μοναδικό ποιητικό βιβλίο που έχει σαν αντικείμενο τα ζώα, διαβόηθηκε κι αγαπήθηκε πολύ. Ποιος νομίζετε

που μας πηγαίνει προς τα πίσω, μας κάνει όμοιους με τους πρωτόγονους, που κυνηγούσαν με το ρόπαλο. Και τότε ήταν βέβαια ανάγκη. Ήταν και κάπως σπορ, γιατί χρησιμοποιούσαν τα χέρια τους και τα ρόπαλα. Τώρα με τα αυτόματα όπλα για ποιο σπορ μιλούσιν;

Αγάπη χωρίς διαχωρισμούς

Τι έχετε να πείτε για τους ανθρώπους που δεν αγαπούν τα ζώα;

«Οι άνθρωποι που δεν αγαπούν τα ζώα συνήθως δεν μπορούν να αγαπήσουν τίποτε. Η αγάπη δεν κάνει επιλογές. Αγαπός ή δεν αγαπός. Είναι ένα συναίσθημα που τα αγκαλιάζει όλα χωρίς διαχωρισμούς. Αν δεν

έτι ήταν ο λόγος:

«Αν το "Βιβλίο των Γάτων" είχε εκδοθεί σαν ποίηση, πιστεύω δε θα είχε την επιτυχία που έχει. Έχει κάνει 4 εκδόσεις, που είναι πάρα πολλές για ένα ποιητικό βιβλίο. Τις έκανε επειδή οι άνθρωποι που το αγόραζαν αγαπούσαν τις γάτες κι έβρισκαν συγκινητικά αυτά που έγραφα. Υπάρχει ένα μεγάλο κοινό που φοβάται την ποίηση, την απεχθάνεται ή δεν την πολυκαταλαβαίνει, με αποτέλεσμα μόνο το άκουσμα της λέξης «ποίηση» να το αποτρέπει. Μ' αυτό το βιβλίο η ποίηση μπήκε πλαγίως, από την πίσω πόρτα, σε πάρα πολλά σπίτια. Τώρα με τη νέα του εικονογραφημένη μορφή απευθύνεται σε περισσότερους ανθρώπους. Τελευταία έγινε και μουσικό έργο. Η Μαριέλλα Σφακιανάκη έγραψε πάρα πολύ ωραία μουσική για 12 από τα ποιήματα. Το έργο παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Μουσικό Αύγουστο του Ηρακλείου, το καλοκαίρι του '87, και πριν από ένα μήνα περίπου έγινε η πρώτη ηχογράφηση με την ορχήστρα της ΕΡΤ, τον Αντώνη Κοντογεωργίου ως σολίστα, τη χωρωδία της ΕΡΤ και το Λουκά Καρυτινό ως μπάσο. Είναι ένα έργο σε κλασικό — θα έλεγα — ύφος. Η ΕΡΤ σκοπεύει να στείλει το κομμάτι «Ο συγγενής των γάτων» στο εξωτερικό, για να την εκπροσωπήσει σε ένα μεγάλο διαγωνισμό κλασικής μουσικής».

Είναι δηλαδή κομμάτι που δε θα μπορούσαν να τραγουδηθούν από το πλατύ κοινό.

«Δε νομίζω ότι ο πλούτος και το μέγεθος των συναισθημάτων θα μπορούσε να αποδοθεί με μια λαϊκή τραγουδιστική μορφή. Μια μουσική η οποία θα εκλαϊκευε το έργο, θα χρησιμοποιούσε μόνο τα επιφανειακά κι εύκολα στοιχεία. Πρέπει να σας πω, άλλωστε, ότι είμαι εναντίον της μελοποίησης των ποιημάτων. Η μελοποίηση, είτε πετύχει είτε όχι, δεν μπορεί να εκφράσει αυτό που περικλείει το ποίημα το οποίο μεταβάλλε-

ται σε λόγια ενός τραγουδιού. Την «Άρνηση» του Σεφέρη δεν μπορούμε να τη δούμε σαν ποίημα πια. Είναι το "Περιγιάλι το κρυφό" που το τραγουδάμε.

Το σημαντικό δεν είναι η μελοποίηση ενός ποιήματος για να γίνει τραγούδι, αλλά η προέκτασή του στο μουσικό χώρο. Να βρεθεί η αντιστοιχία του κειμένου της ποίησης στο χώρο της μουσικής. Αυτό που έκανε δηλ. ο Σούμπερτ — για να χρησιμοποιήσω ένα παράδειγμα λιγάκι βαρύ — που μελοποιούσε ποιήματα δημιουργώντας ένα αυτόνομο μουσικό έργο.

Πιστεύω ότι η Μ. Σφακιανάκη έκανε πράγματι μια πολύ σημαντική δημιουργία στο χώρο της».

Παρεξήγηση

Όμως η μελοποίηση των ποιημάτων δεν είναι ένας τρόπος για να φτάσει το βιβλίο σε ανθρώπους που δεν έχουν εξοικειωθεί με ποιητικά έργα:

Προτιμώ το μελοποιημένο βιβλίο των γάτων να το ακούσουν ουσιά 5000 άνθρωποι, παρά να το φκαύσουν 100.000 άνθρωποι και να το καταλάβουν λάθος. Άλλωστε το πρόβλημα το δικό μου δεν είναι η δημοσιότητα. Είμαι περισσότερο γνωστός

από όσο θα 'θελα. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι να γίνω σωστά γνωστός. Φροντίζω πάντα τα κείμενα που γράφω να είναι τέτοια, που να μπορεί να τα διαβάσει πολύς κόσμος. Όμως μ' αυτό τον τρόπο γραφής δημιουργείται η παρανόηση ότι γράφεις απλοϊκά. Έτσι καμιά φορά η επιτυχία είναι "επιτυχία της παρεξήγησης" — και σιγά σιγά σχηματίζεται μια λανθασμένη εικόνα για μένα. Απαρτίζεται μόνο από μερικές πλευρές της υπόστασής μου. Μπορεί π.χ. μέσα στα κείμενά μου να υπάρχουν κομμάτια σατιρικά, εγώ όμως δεν είμαι σατιρικός και κάθε άλλο παρά ευθυμογράφος.

Τώρα λοιπόν θέλω να προσεχθούν οι λιγότερο γνωστές πλευρές της δουλειάς μου, όπως είναι η ποίηση».

Μα είναι φανερό ότι η απλότητα και η καθαρότητα που υπάρχουν στα κείμενά σας δεν έχει να κάνει με απλοϊκότητα. Άλλωστε για να μπορέσει κανείς να γράψει απλά προϋποτίθεται βαθιά γνώση των πραγμάτων.

«Μπορείς να είσαι απλός με δύο τρόπους: Ο ένας τρόπος είναι να "εκλαϊκεύσεις", δηλαδή να κατέβεις στο επίπεδο του αναγνώστη, κόβοντας αυτά που νομίζεις ότι είναι δύσκολο να κατανοηθούν. Π.χ. εκλαϊκεύεις τη θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν, βγάζεις όλα τα μαθηματικά και προσπαθείς να την πεις σαν παραμύθι. Αυτό όμως δεν είναι πια η θεωρία της σχετικότητας. Έχεις προδώσει το περιεχόμενο. Ο άλλος τρόπος είναι να προσπαθήσεις

να πεις το ουσιαστικό, αλλά χωρίς να το φευτίζεις, χωρίς να το χαλάσεις. Έτσι που να βγαίνει αυτό ακριβώς που θέλεις να πεις. Κι αυτό το δεύτερο προσπαθώ να κάνω. Όμως ξαφνικά δημιουργούνται παρεξηγήσεις στους "λόγιους", οι οποίοι ξεκινάνε από την αρχή ότι εφόσον κάτι διαβάζεται εύκολα δεν μπορεί να είναι και σημαντικό.

Θυμάμαι μια φράση που είχα σχολιάσει στο ΒΗΜΑ. Ήταν από μια κριτική για ένα βιβλίο και έλεγε ότι αφού το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα δεν μπορεί να είναι λογοτεχνία. Κι είχα πει τότε, σε ένα σχόλιο με τίτλο "Η τέχνη ως δυσκολιότητα", ότι ούτε ο Όμηρος, ούτε ο Ντοστογιέφσκι, ούτε ο Φλομπέρ, ούτε ο Θερβάντες είναι λογοτέχνες, αφού τα βιβλία τους διαβάζονται ευχάριστα. Πρέπει λοιπόν — κατά τη γνώμη αυτού του είδους των κριτικών — ένα βιβλίο να 'ναι δύσκολο, στρυφνό, "δυσκόλιο", να μη διαβάζεται εύκολα για να πούμε "αληθώς, αυτό είναι λογοτεχνία».

Ο Νίκος Δήμου δεν επηρεάζεται από τέτοιου είδους κριτικές. Το έργο του — πέρα από οποιεσδήποτε παρεξηγήσεις — αποδεικνύει το λογοτεχνικό, τον ποιητικό και το δοκιμιογράφο, που μελετά, σκέφτεται, συναισθάνεται και δε γράφει τίποτε αβυσσάνια.